

Ivan Golub

GDJE SE NALAZI I KAMO IDE SUVREMENA KRŠĆANSKA DOGMATSKA TEOLOGIJA?

(Uz rub jednog problema)

Uvod

Radi se doista o marginalnim bilješkama na rubu problema zadanog nam naslovom. Vrlo je teško iz sredine jednog toka govoriti o tome gdje se tok nalazi i kamo ide. Ipak, nešto se daje izreći. To nešto, suženo još i našim osobnim omeđenjima, pokušavamo ovime izraziti.

Gdje se teološki nalazimo?

Današnja je teologija razgranata u brojne struje koje nisu nipošto tipa starih skolastičkih škola. S Leonom Scheffczykom ukazao bih na dva poglavita korijena te razgranatosti. To je najprije heideggerovski subjektivizam; čovjek gleda stvarnost ne u sebi nego u odnosu prema sebi. To je, nadalje, gogartenovska sekularizacija: čovjek biva sve samostalniji, nezavisniji od pobožanstvenjenih prirodnih sila, slobodan od politeizma i od krivo shvaćenog teizma; stvarnost se gleda u odnosu prema čovječanstvu. U toj klimi izračuju — da slijedimo dalje Scheffczyka — tri suvremena evropska teološka usmjerenja.

Prvo, egzistencijalna bultmanovska teologija, nezainteresirana za conceptualno, i za Boga u sebi, koja se u svojem ekstremnom obliku pokazuje kao kršćanstvo bez osobnoga Boga.

Drugo, transcendentalna rahnerovska teologija, koja se poistovjećuje s teološkom antropologijom; prihvaća klasične istine, no nalazi u čovjeku samome urođena priključišta za njih.

Treće, politička teologija, porođena iz transcendentalne teologije, zamjera ovoj da je omeđena na čovjeka pojedinca; politička se teologija pomiče prema čovjeku-društvu (odatle joj naziv »politička« u doslovnom smislu riječi), i to u njenoj protegnutosti u budućnost, i zato je sva eshatološka.

Hermeneutika kao znalacko tumačenje riječi prisutna je u svim profanim disciplinama koje imaju poglavitog posla s riječi. U biblicistici ona je dosegla cvat. Dok biblicistika ima razgranatu hermeneutiku, tumačenje učiteljskih crkvenih tekstova tek se oblikuje. Kod biblijske hermeneutike nije normativna tek pojedina rečenica, pa niti pojedina knjiga za sebe, već sklop sveukupne Biblije, tako da biblijska cjelina uvećava, dopunjuje, pa i korigira biblijske dijelove. Isto, naglašuje Raymund Schwager, vrijedi i za učiteljske tekstove. I njih treba razumijevati u čitavosti naučavanja od početka Crkve do ovog trenutka.

Objava i vjera

Shvaćanje objave u pokoncilskoj teologiji poprima izrazito kristološki biljeg. Isus Krist kao događaj objava je Boga. U shvaćanju vjere suvremena teologija polazi dalje od I. vatikanskog sabora. U prvovatikanskoj definiciji vjere nema spomena o Isusu Kristu. Kristološkost vjere danas se pokazuje.

Ekleziologija

Ekleziologija i sakramentologija sve se više stapaju u jedno. Crkva se *sakramentalizira*, a sakramenti se ekleziologiziraju. Konkretno, Crkva se označuje sakramentom Krista, a sakramenti kao stvorene stvarnosti koje nam nadomještaju Isusovu tjelesnost pošto je ova Isusovim uzašašćem otišla s očiju nas, kojima je kao ljudima vlastita komunikacija u tijelu.

Ekleziologija se *pneumatizira*. U Ivanovoj, Lukinoj i Pavlovoj teologiji otkrivaju se dimenzije o Duhu Svetom koje nisu bile razrađene. Duh Sveti u Crkvi kao Kristovu tijelu pokazuje se kao »mjesto« novozavjetnog kulta, tj. klanjati se u Duhu i Istini znači klanjati se u Duhu, koji je Duh Sveti i u Istini, koja je Isus. — Duh je voda dana novozavjetnom Božjem narodu na putu, koja je potekla iz stijene Krista na Duhove, predskazana vodom što je bila dana iz stijene starozavjetnom Božjem narodu. — Otac je onaj kome se ide, Isus je put kojim se ide, Duh je voda na putu. — Duh je djelatan u procesu kršćaninova suobličenja Isusu, slici Božjoj od krsnog do slavnog uskrsnuća.

Pneumatološki aspekti dolaze u srž samog *poimanja Crkve*. Dok Bellarminova definicija Crkve nije imala ni spomena o Duhu Svetome, Möhlerova ga napominje, a Mühlenova, suvremena, stavlja ga u središte. Dok je Möhler definirao Crkvu kao nastavljanje utjelovljenja Sina Božjega, Mühlen je definira kao nastavljanje Kristova pomazanja Duhom Svetim, i predlaže ekleziološku dogmatsku formulu analognu onoj trinitarnoj i kristološkoj. Trinitarna je: tri osobe u jednoj naravi, kristološka: jedna osoba u dvije naravi, a ekleziološka bi bila: jedna osoba u mnogim osobama, pri čemu se pod jednom osobom razumijeva osoba Duha Svetoga,

a pod mnogim osobama, osoba Isusa i osobe kršćana. Heribert Mühlen vidi u pneumatologiji upravo šansu nasuprot razvikanoj »smrti boga«: »Možda, veli on, doista možda je smrt deističkog boga rođenje Duha Božjega u našim srcima i možda mora teologija ići sada kroz pneumatološku fazu iskustva da bi tada opet nanovo otkrila Oca koji boravi u nedostupnu svjetlu.«

S obzirom na pripadnost *Crkvi* treba u suvremenoj teologiji navesti dvije konvergentne struje koncilske inspiracije. Prva, inicirana od kard. Bee, luči osnovno i potpuno pripadanje Crkvi. Osnovno pripadanje je po valjanom krštenju podijeljenom bilo u kojoj zajednici, a potpuno pripadanje je i po Euharistiji koju vodi predstojnik u jedinstvu s pastirom sveukupne Crkve. Osnovna crkvenost prostire se dotle dokle se prostire krštenje.

Druga struja, što je prononsira Karl Rahner, upozorava kako granice Crkve i Crkava nisu tako jasne. Postoje, naime, razlike vjere jedne crkvene zajednice i vjere vjernika te zajednice. — U samoj Crkvi imamo kršćane koji su to ne iz vjerskih, nego iz socioloških razloga, a isto tako kraj Crkve imamo nekršćana koji su nekršćani ne iz teoloških, već isto tako iz socioloških razloga. Ako su inače jedni i drugi kršteni, oni se teološki gledano ne razlikuju. — Rahner nadalje ukazuje na činjenicu da se ipak većina ljudi spasava Božjom milošću izvan institucionalne Crkve; i na to nadovezuje: »Predobivanje novih crkvenih kršćana nije najvećma ni u prvom redu spasavanje inače izgubljenih, nego dobivanje svjedoka, koji kao znak svima čine jasnom Božju milost što djeluje posvud u svijetu.«

Sakrament ženidbe

Suvremena teologija prilično mnogo raspravlja o nerazrješivosti kršćanske ženidbe. Pojednostavnjeno govoreći, mogli bismo kao dominantu te diskusije označiti slijedeće: nerazrješivost braka je nedvojbena, no u konkretnim slučajevima mogu se pripustiti sakramentima i rastavljeni. Nerazrješiva ženidba nije (neki misle da jest) tek evanđeoski savjet, nego kršćanska obveza. Ako je, međutim, došlo do grijeha protiv te obveze i veze, on je okajiv kao svaki grijeh. Teolozi sada postavljaju pitanje: ako nema stvarnih i dubokih izgleda da se prvi brak rehabilitira, može li se dotični koji se kaje za svoj dio krivnje pripustiti sakramentima? Mnogi odgovaraju potvrdno. — Neki čak postavljaju pitanje druge ženidbe poslije rastave. To obrazlažu ovako. Ako se Isusova zapovijed o nerazrješivosti ne gleda izdvojeno, nego u totalnosti Evanđelja i Biblije, čitane, dakako, na krilu Crkve, može se, u sasvim konkretnim slučajevima dopustiti nova ženidba. Za to da postoje presedani u prvoj Crkvi. Matej (5,37), imajući pred očima Judeokršćane, piše da se ne smije otpustiti žena, osim zbog »porneje«; a »porneja« znači ženidbu koju je zabranjivalo židovsko levitsko ženidbeno pravo. Njegov motiv je bio da se izbjegne smučivanje Židova, drugim riječima, motiv je bio ljubav prema bližnjemu. Slično je i s Pavlom. On je kršćanskom supružniku, s kojim njegov bračni drug

nekršćanin nije htio mirno stanovati, dopustio da sklopi drugu ženidbu (1 Kor 7,15). Motiv i razlog je kršćanska sloboda i evanđeoska ljubav. U tom kontekstu teolozi postavljaju pitanje ne treba li sasvim konkretne brakove kršćana koji su se nepopravljivo slomili motriti u svjetlu biblijskih presedana i evanđeoske sveukupnosti, koja je nadasve ljubav i radost?

Kamo ide suvremena teologija?

Nismo proroci niti futurolozi, no ipak možemo nazreti, s rizikom da ne budemo u pravu, kamo kreću tokovi današnje teologije.

Ravnomjerje teoloških akcenata

Kako je teologija refleksija nad Božjim govorom, tj. Objavom i čovjekovim odgovorom, tj. vjerom, njen predmet je objava i vjera. Nazire se da će akcenti koji su ipak dominantno bili položeni na objavu biti ravnomjerno protegnuti i na vjeru, i to ne tek na vjeru izraženu liturgijskim izražajima, drevnim simbolima i svečanim definicijama, nego i na vjeru koja se i kako se baš sada i danas izražava i živi.

Antropološko-ikonološka usmjerenost

Može se očekivati da će se razviti pokušaji, zabilježeni i na katoličkoj, i na pravoslavnoj, i na evangeličkoj teološkoj strani, da se izgradi teološka antropologija na okosnici biblijske ikonologije i teilhard-de-chardinovske evolucione koncepcije. Slično se može očekivati da će se produbiti hamartologija nadahnuta biblijskom koncepcijom o *corporate personality*, filozofskom zasadam o »Situieret-sein« i naporima oko stvaranja prave i primjerenice hermeneutike koncilskih tekstova.

Poetična mogućnost teologije

Očekuje se da će se dodirišta što postoje između kršćanske vjere i raznih umjetnosti (umjetnosti riječi, poglavito) na razini prakse protegnuti i na razinu refleksije i da će tako teologija uz filozofska obilježja poprimiti i ova druga.